

Könyvbemutató

Kató Szabolcs Ferencz: *Amikor a kakas megszólal... Igetanulmányok az egyházi év ünnepeihez*

Twitter-bejegyzésben lehetett olvasni két nagyhatású, külföldi teológus baráti számvetéséről. Jürgen Moltmann, német szisztematikus teológus (96 éves) mondta a nála jóval fiatalabb, alig 66 éves, horváth származású Miroslav Volfnak: ha újból kezdhetné a teológia művelését, akkor kétség nélkül többet magyarázná, mélyebben értelmezné a bibliai szövegeket. Mindig izgalmas egy ilyenfajta visszatekintés üzenete, különösképpen akkor, amikor valakinek szinte egy egész évszázad sűrűsödik bele egyetlen pillantásába, és akinek szemhatára a több ezer oldalas életmű alapján még ennél is tovább terjed. Eme nosztalgikusnak tűnő vágy tulajdonképpen imperatívusz a ma tevékenykedő teológusok számára. Több időt és energiát fordítani a textusok magyarázatára, szorosabb elköteleződést tanúsítani a Szentírás iránt.

Kató Szabolcs Ferencz Amikor a kakas megszólal... című könyve ennek a csontokig hatoló, olykor felkavaró, konfrontáló imperatívusznak a terméke.

Milyen könyvet tart kezében az olvasó? Prédikációs kötetet? Homiletikai kézikönyvet? Ünnepi példatárat? Lelki olvasmányt? Mindegyik műfaj hozzáad valamit a kötethez, mégsem sorolható egyik kategóriába sem. Az alcím világosan elkülöníti magát ezektől a gyűjteményektől, amelyekkel gyakrabban találkozunk lelkipásztori szolgálatunk során. Így olvassuk: *Igetanulmányok az egyházi év ünnepeihez*. Egy rövid kritikai megjegyzést tennék itt. Az alcím pontosabban szólna, ha kiegészülne a „sátoros” jelzővel: *Igetanulmányok az egyházi év „sátoros” ünnepeihez*. De az is lehet, hogy további kötetek reménye sejlik fel az általánosabb fogalmazásban. *Igetanulmányokat* Luther Márton is rendszeresen szerkesztett gyülekezeti lelkipásztorok számára, a műfaj modern előzményeként pedig Ravasz László által alapított *Az Út* című folyóiratot említhetjük, melynek mai testvérlapja a Debrecenben elindított *Igazság és Élet*. Kató Szabolcs önálló kötete így illeszkedik az egyháznak azon belmissziós szolgálatához, amelynek célja – az előbb említett folyóiratokkal összhangban – megtalálni a szakmai segítségnyújtás lehetőségeit, teológiai igényességgel és gyakorlati elkötelezettséggel.

A segítségnyújtás viszont akkor hatékony, ha valódi szükségekre irányul. A szerző így ismeri fel, hogy az erdélyi lelkipásztori szolgálat neuralgikus pontja a három sátoros ünnepünk és a körülöttük megsokasodott tennivalók, amikor gyors számítás szerint 10 nap alatt legalább 14 szószéki igehirdetést kell az adminisztráció és különféle ünnepélyek mellett előkészíteni és elvégezni. Hitünk legdrágább és kiemelkedő alkalmi ezek, méltó, hogy elmélyültebb, minőségi előkészülettel köszöntsük őket. Simone Weil mondja: *amikor túlságosan kimerültek vagyunk igazi szavakra van szükségünk*. Ebben a kötetben igaz szavakra, tiszta forrásra, desztillált teológiára találunk. Egy valódi oázis a zsúfolt, elsivatagosító munkamenetben.

A kötet 16 igetanulmányt tartalmaz, ünnepenként 5-5 textus kerül feldolgozásra. A kanonikus sorrendbe szedett, szabadon választott textusok lazán kapcsolódnak egymáshoz, így hagyva teret a szabadabb, akár a gyülekezetenként változó igehirdetési tervhez igazodó használathoz. Az utolsó fejezet egészen különleges abból a szempontból, hogy az úrvacsora szereztetési igéjét, azon túl a méltatlanokat porolja le, vagyis magyarázza, utána pedig az ünnepkörökhöz kapcsolódó ágendás beszédek sorakoznak.

Az ujjhegyre szedett textusok közül 6 ószövetségi, 9 pedig újszövetségi. Kató Szabolcs ebben a válogatásban üdvtörténeti szempontokat érvényesít: *Isten megváltó munkájáról a teljes Írás bizonyoságot tesz*. A karácsonyi ünnepkör ötödik tanulmányának fő teológiai kérdéseként visszaköszön ez a gondolat: Pál apostol saját igehirdetését nem egy új tanítás terjesztésének tekinti, hanem a prófétai igehirdetés folytatásaként. Az Ószövetség nem pusztán példatára a keresztyén igehirdetésnek, bár sátoros ünnepeinken gyakran a lekió szerepében ki is merül annak jelentősége. Hogyan prédikáljunk karácsonykor, húsvétkor, pünkösdkor ószövetségi textusok alapján, ill. milyen ÓSZ-i textusok lehetnek relevánsak meghaladva a sematikus, beidegződött ígélet és beteljesedés, törvény és evangélium modelleket? Nos, ezért is érdemes kézbe venni ezt a könyvet, hiszen a szerző válla mögül megleshetjük hogy az exegézis és teológiai mérlegelés mentén milyen applikációs lehetőségek nyílnak meg az ÓSZ és ÚSZ határán.

A textusválogatás a Biblia műfaji sokszínűségét is feltárja. A 16 tanulmány között találkozunk próféciákkal, vitabeszédekkel, nemzetségtáblázattal, születéstörténettel, mint lábjegyzettel, teofániával, a levélirodalom liturgikus formuláival, szövegeivel, apokaliptikával kétszer is. A szerző gondosan körülhatárolja és differenciálja a textus irodalmi formáit, konkrét, azonnali segítséget nyújtva azoknak a teológushallgatóknak, akik a műfaji jellegzetességek után tájékozódni akarnak egy exegézisszeminárium keretében vagy később homiletikai dolgozat írásakor.

A fejezetek azonos, szabályszerűen ismétlődő struktúra alapján rendeződnek: így követi egymást a textus megjelölés – a perikópa saját fordítása – exegetikai feldolgozás – vázlat – prédikáció. A sajátos szerkezet túlmutat önmagán azáltal, hogy függetleníti magát az ismertebb iskolai módszerektől. Nem egy módszert kíván bemutatni, népszerűsíteni, bár kétség nélkül befolyást gyakorolhat saját praxisunkra. A módszert/vagy nevezem így: a módszer-szindrómát viszont megelőzi és szabályozza az a teológiai program, amelyről a kötet bevezetésében is olvashatunk: *kutatni – megfigyelni – hirdetni*. Tanulság ez a mindenkor igehirdető számára: a jó igehirdetés nem egy bizonyos módszer automatikus terméke. Szükség van arra, hogy exegetikai szokásunkat időközönként megkérdőjelezzük, önállóságra törekedjünk. A minden fejezetben megjelenő saját fordítás is erre az önállóságra, saját konklúzióink levonására ösztökél. Továbbá arra, hogy reflektáljunk a talán már megkövesedett egyoldalúságunkra, ugyanis a teológiai megújulás, fejlődés a formák innovációját, a módszerek sziluettesítését is megköveteli, bármelyik diszciplínáról legyen szó.

Sejtésünk szerint Kató Szabolcs esetében is a megújulásnak, teológiai fejlődésének eme útja vezetett ide, hogy a *kutatni – megfigyelni – hirdetni* hármashoz egy szakmailag reflektált, testhez álló metódust társított. A módszer és teológia kapcsolatának képlékenységét konkrétan is szemlélhetjük az alegységekben, például a perikópa exegetikai feldolgozásában. Fejezetről fejezetre haladva tapasztaljuk, hogy ahány textus, annyi féle exegézis születik. Az írásmagyarázat tudományterületének valamennyi paradigmaváltásai szélteben-hosszában felismerhetőek. A **karácsonyi ünnepkör** erre jó példa. A Numeri 24 kapcsán előtérbe kerülnek a Bálám-portré *szövegkritikai* kérdései valamint a csillag motívum miatt *hatástörténeti* elemzések, a mikeási próféciánál a bibliai szöveg fejlődésének folyamatába láthatunk be a *kompozíció- és redakciókritika* által, mi mindent jelent egy ókori szöveg rekonstruálása. Hadd jegyezzem meg, hogy ennél a fejezetnél különösképpen is feltárul Kató Szabolcs rekonstruáló virtuozitása,

melyben az ókori Közel-Keletről szerzett széleskörű tudására és nyelvi jártasságára támaszkodik. A mátéi textusoknál az *irodalomkritikai* elemzések lesznek dominánsak, amelyekből kidomborodik a nemzetségtáblázat és a születéstörténetek műfajának értelme és szerepe egykor és ma; a római textusnál pedig szinte jelzésértékűen egymásba szövődnek a *diakron* és *szinkronikus* vizsgálódások egész arzenálja akkor, amikor a műfaj, címettek, Pál apostol személye kiegészül az evangélium és az ÓSZ viszonyának tárgyalásával.

A **húsvéti ünnepkör** jelentősége abból a szempontból kimagasló, hogy kiemelve, egymás mellé helyezve a magyarázatokat a feltámadás biblika-teológiai mérlegelését nyújtja. Egy temetési istentisztelet előkészítésében hasznos olvasmánynak számít, ahol homiletikai impulzusokra is szert tehetünk. Egy nehezen emészthető üzenet – így indul el az a gyűjtemény, amely a dánieli szövegen keresztül először az ÓSZ-i feltámadáshitet veszi górcső alá. Hogyan viszonyult a zsidó ember a halálhoz és a túlvilághoz? A nagypénteki és húsvéti történetek feszültségét fokozzák ezek az előzetes vizsgálódások, amelyek azt szemléltetik, hogy korántsem volt egyértelmű és egységes Izraelben az élet folytatásáról való gondolkodás, amely rendszerint a nagyobb válságok leírásakor többnyire költői és mitikus nyelvezetben elvétve jelenik meg az ÓSZ lapjain. A tanítványok éppen ezért nem is értik Jézust, amikor eljövendő feltámadásáról beszél a megdicsőülés hegyén. Jézus zsidó kortársai, a nép lelki-szellemi vezetői a farizeusok és a szadduceusok éppen a feltámadásról folytattak teológiai vitákat, vagyis rendkívül nyitott volt a halál utáni élet képzete. Ezt a vitát eleveníti fel a második tanulmány, amelyben a szerző megkísérli megválaszolni a szadduceusok ma is visszhangzó kérdését: Kie lesz az asszony? Ez a kérdés számunkra is nagy jelentőséggel bír, hiszen a modern kor feltámadáshite legalább annyira ambivalens, ellenállással és hiedelmekkel tarkított, mint amilyennek első húsvét hajnalán is mutatta magát. Jól tudjuk a húsvéti textusok több ellentmondást is hordoznak (Mt angyal, Mk - ifjú), ezeket a szerző finoman érzékelteti, rámutatva arra, hogy ki és mi felelős ezekért a disszonanciáért. A húsvéti ünnepkör záró tanulmánya szintén apokaliptikus szöveg, így ez az egység egy belső teológiai inklúziót tartalmaz. A magyarázat során az apokaliptikus vízió racionalizálását tapasztaljuk, a bonyolult képeket nemes egyszerűséggel magyarázza el a mai igehirdető számára, anélkül, hogy elkallódna a spekulációk labirintusában. Minél világosabban, érthetően beszélni, tisztán kommunikálni hitünk alapvető igazságait – ezzel az attitűddel tárgyalja az új teremtés, az új Jeruzsálem, a második halál és feltámadás koncepcióit.

A **pünkösdi ünnepkör** tartalmazza a legtöbb ószövetségi textust, és ez az az ünnepkör, amely akár teológiai vitákat is generálhat arra nézve, hogy kis vagy nagybetűvel írjuk-e az ószövetségi lelket. Mózes és a 70 prófétáló vezető a teremtéstörténet után a második nagy lélek-osztás példája: ennek apropóján kerül terítékre az intézményes prófétaág és a karizmatikus kiválasztás korokon átívelő aktualitása. A Numeri 11 magyarázatában látjuk azt, ahogyan az intertextualitás, a szövegparallelek felfedezése gazdagabbá és dinamikusabbá, igazából korszerűvé, posztkritikussá tesz az exegézist. Különös választásnak tekinthető az ézsaiási szöveg, melyből felcsendül: kiárad ránk a magasságból a lélek. A szerző nem szakítja ki szövegkörnyezetéből ezt a patetikus felkiáltást, az ismertebb 15. verset egy gondtalanabb exegézis reményében. Arra vállalkozik, hogy megfelejtse a teljes perikópa talányát: az egymással ellentétben álló eseménysorok és a lélek által indított változás teológiai értelmezését nyújtja megajándékozva olvasóit az ószövetségi lélek-képzetek leltározásával, valamint az ézsaiási próféciák datálásának pontszerű érvelésével. Ezzel is az argumentációs kultúránkat finomítja. A szöveg iránti mély tisztelete és alázata mutatkozik

egyrészt azért, hogy az explikációk beágyazóak, és nem önös ambíciókat szeretne kiszolgálni. Másrészt megmutatkozik ez az alázat az értelmezés nehéz keresztjének hordozásában. Így igaz ez az ApCsel 19,1–7 esetében is, amikor a jánosi kereszttség és Jézus keresztsege áll szemtől szembe egymással. Ennél a pontnál is nagyon értékes keresztmetszetet kapunk a kereszttyénség kezdeteiről. A tartalomjegyzékből kitűnik: Kató Szabolcs *nehéz textusokra szakosodott teológus. Ez a szakosodás, nem más, mint szabadesés a textus gravitációs terébe.*

Ezt a szabadesést volt szerencsém egészen közlelől 6 éven át néhány padnyi távolságból szemlélni, hiszen évfolyamtársak voltunk. A napokban éppen Berg Juditnak azt a meséjét olvastam a gyerekeknek, amelynek címe *Nehézcsináló* és egy olyan kisfiúról szólt, Vilkóról, aki nagyon szerette a nehéz feladatokat és aki egészen kicsin eldöntötte, hogy minden nehezlet megcsinállok, minél nehezebb annál jobb. Nehézcsináló leszek. Ezt a kisfiút ismertem fel benned, vagy benne ismertelek fel téged és valóban minél nehezebb textusokat magyarázol, annál jobb nekünk, akik ezeket olvassuk, hirdetjük.

A lábjegyzetek alapján megállapítható, hogy a szerzőnek megfelelő áttekintése van a forráshasználatban, túlnyomórészt német forrásokra támaszkodik, ezentúl minden olyan magyar hivatkozást is feltűntet, ahol tovább olvashat, tájékozódhat az idegen nyelveket nem gyakorló teológus vagy lelkipásztor. Ezek az utalások értékesek azért is, mert számtalan gondolatot, megjegyzést vagy kiegészítést tesz bennük a szerző.

Az exegézis és a prédikáció között helyezkedik el egy olyan rész, amelyet vázlatként jelöl meg a szerző. Ez egy öntörvényű forma, amely az íróasztal és szószék közötti térben szétágazó homiletikai lépéseket kívánja sűríteni, így ténylegesen vázlatát adja a hermeneutikai hídverés többfordulós szakaszának. Itt találkozunk kulcsszavakkal, valamint a textus üzeneteinek és a prédikáció mondanivalóinak lényegretörő megfogalmazásaival, szintézisével. Nem véletlen a többes szám: a szerző nem egy központi üzenetre hegyezi ki a textusokat, hanem üzenet-körökkel, üzenet-mozzanatokkal dolgozik.

Mindezek után, hadd kérdezzük meg: mi mondható el Kató Szabolcs *igehirdetői habitusáról*? A 15 ünnepi igehirdetés és a 3 ágendás beszéd alapján a következő megállapítások szedhetők csokorba, a teljesség igénye nélkül:

1. A prédikáció tartalma összhangban áll az exegetikai mérlegeléssel, nem jelennek meg olyan újszerű elemek, kilógó gondolatkörök, amelyek korábban ne lettek volna tárgyalva. Így lesz az igetanulmány egy szerves egészé, organikus képződménnyé, amelynek kezdetében ott a vég, és a végben a kezdet. A tartalom kibontása mozzanatról mozzanatra halad. Ezzel az igehirdető a 21. század helyel-közzel figyelemzavaros igehallgatóihoz igazodik.

2. A kötet példamutató abban, hogy a közérthetőségre törekedő nyelvezet is hordozhat esztétikai impulzusokat: úgy a magyarázatok, mint a prédikációk szabatos, ékes, választékos magyar nyelven, irodalmi igényességgel íródtak. A kifejezésmódra jellemző a libabőrössé tevő, gyomorforgató plasztikusság és naturalizmus: *vérben fuldoklók hörgéséből kihallani a szülő asszony kiáltását, a karácsonyi örömhírt, véresre zúzott koponya, őslevesnek nevezett tengerben fortyogó fehérjék, vagy amikor az elmúlás kapcsán halljuk: elkezdett benned növekedni a halál.*

Kíméletlennek tűnő direktivitása nemcsak a captatio benevolentia ügyét szolgálja, hanem a valóság tabusítása ellenében is hat.

3. A prédikátor beszéderejét növeli az, hogy széleskörűen használja a stíluseszközöket, lélektani és retorikai kompetenciákkal összeszedetten, eredetien (pl. „placebo Lélek”, „történelem kifoszlott sarkai”, „környezetünk vasabroncsként fog magába”), szépirodalmi adalékokkal (Tamási Áron, Reményik Sándor, Pilinszky János, Ady Endre), fegyelmezetten ír, mint aki az eke szarvára tette kezét. Így nincs helye a fölösleges hadonászásnak, töltelékszavaknak és megtévesztő gesztusoknak. A prédikáció külső elemeinek, ruhájának eleganciája, gazdagsága mégsem hivalkodó, és nem is vádolható ezekért a Lélek munkájának parókusi jogsértésével. *Kató Szabolcs az evangélium ügyéért lelkesít az Istentől kapott talentumok mértéke szerint.*

4. A szerzőt exegézis során úgy ismertük meg többek között, mint aki a 70 próféta kiválasztásában Mózes számlálóbiztos, Jeruzsálem romjain botorkázó kárszakértő, a farizeusok és szadduceusok feltámadás-konferencia moderátora, az ősevest kavarázó kukta, vagy Jézus kulacsából kortyolható elepedt vándor. Benne él a történetekben és a történetek benne élnek. Az exegéta nemcsak tudományos, hanem egzisztenciális kapcsolatban áll a bibliai szöveggel. Az igehirdetéseknél pedig úgy mutatkozik, mint aki a boldogsághajszoló, a múlandóságtól szenvedő, a világtól megcsömöröltek, a feltámadástól félők, a hinni akarók, az úrvacsora szentségétől megremegők tanítványtársa. Így nemcsak a textus embere ő, hanem hallgató a hallgatók között.

5. A prédikációk bevezetői rendszerint meglepő elemet tartalmaznak. Hogy melyikben mi lesz a meglepő, az valójában kiszámíthatatlan, vagyis igen változatos. Honnan ered ez az inspiráltság? Talán éppen onnan, hogy nemcsak a textusokat, hanem a világunkat is folyamatosan exegetálja a szerző, így ebből az erősebb kapcsolódásból fakadhat ihletettségek. Az igehirdetőnek nemcsak a biblia világában kell tudnia jól tájékozódnia, hanem abban is, amibe beleszületett. Ismernie kell milyen folyamatok vannak kibontakozóban, nemcsak hírekkel naprakésznek lenni, hanem a hírek mögött lappangó, mélyebb társadalmi struktúrákkal. Ezt sokszor magától értetődőnek tartjuk, pedig éppen a hermeneutikai hídverés során tapasztalt nagymértékű szorongás és frusztráció jelzi: elvesztettük a fonalat. Kató Szabolcs prédikációi erre mozgósítanak bennünket. Mélyebben, távlatosabban, igaz érdeklődéssel szemlélni mindazt, ami körülvesz. Igehirdetéseit ezt a világra néző kíváncsiságot ébresztik fel bennünk, némi lelkifurdalás keltéssel. Így válik a sötétség és világosság mezsgyéjén, a hajnalban megszólaló kakas a szerző *alteregójává*.

Legvégül Istennek adunk hálánk érted, hogy igazsága palástját rád kiterjesztette, Szentlelkének áldását benned felgerjesztette így több publikációd, elkötelezett tudományos tevékenységeid után 4 világbajnoksági időintervallumban két önálló kötet szerzőjeként köszönhetünk téged. Ezt azért is említem ilyen formában, mert 2010-ben a dél-afrikai VB-n még jóval az exegézis szemináriumok előtt álltunk, és akkor döntöttek arról, hogy Katarban lesz a 2022-es VB. Az, hogy te miről döntöttél, vagy hogy erről a napról döntöttél-e azt nem tudom, de 4VB-i időkeretben két kötetes szerzőnek lenni, valóban dicséretre méltó teljesítménynek számít. Különösképpen örülünk, hogy ez a második könyved magyar nyelven, missziós lelkülettel íródott. Isten áldását kérem rád

és családod életére a 90. zsoltár parafrázisával: *Legyen veled Istenünknek, az Úrnak jóindulata és kezeid munkáját tegye maradandóvá!*

Éles Éva

Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet

2022. november 22.